

HELDIN Edamse Trijn Jacobs bevrijdde vriendin uit het tuchthuis

Hoe Rembrandt zijn voormalige geliefde liet opsluiten

Het zou in haar woonplaats Edam niet misstaan: een straat of steeg vernoemd naar Trijn Jacobs. Het boek 'Zie Mij Staan' is een eerste eerbetoon aan de heldin die in 1655 naar Gouda toog om haar vriendin Geertje Dirx uit het tuchthuis te bevrijden. Dirx was de minnares van Rembrandt van Rijn, die haar harteloos inruilde voor een jonge dame.

Arnold Aarts
arnold.aarts@mediahuis.nl

Edam ■ Ze geeft het meteen toe. Ook Blanka Pesja (62) heeft in het Rijksmuseum 'in amechtige adoratie' naar dat schilderij van Rembrandt van Rijn staan kijken. Hoe hij op Het Joodse bruidje de liefde tussen twee mensen prachtig portretteerde, ontroerde haar diep. Wat dat betreft versilde ze halfweg de jaren tachtig niet van haar medestudenten op de Kunstacademie in Arnhem.

Maar activistisch-feministisch als ze is, houdt haar fascinatie voor Rembrandt niet op bij het bewonderen van zijn oeuvre. Hoe zit het met de vrouwen in het bestaan van de Leidse schilder? En dan niet zijn muzen of modellen, maar de partners met wie hij zijn leven deelde. Waar blijven hun verhalen in de reeks publicaties over hem? Het zijn vragen die voor Pesja het begin zijn van een zoektocht van vijf jaar. Het resultaat is een boek dat op 3 september wordt gepresenteerd in het Waterlands Archief.

Cosplay

Dan draagt ze het kostuum dat ze bij een cosplay-couturier heeft laten maken. Want Pesja heeft in haar boek meer willen doen dan een geschiedkundig referaat houden. Ze spreekt daarom niet van een historische maar van een hybride roman. Ze heeft getracht zich terug te plaatsen in de tijd, zich in te beelden hoe de wereld van een vrouw van eenvoudige komaf was in de zeventiende eeuw.

Ook deze tropische dinsdagmiddag heeft Pesja zich in het tenue gestoken. Gelukkig houden de dikke muren van de Grote Kerk van Edam de ergste hitte buiten. Ze heeft de locatie niet toevallig gekozen. De twee hoofdrolspelers uit haar boek - Geertje Dirx en Trijn Jacobs - komen uit het stadje aan het Markermeer. In de hoek van de kerk staat een foto van een schilderij dat Rembrandt heeft gemaakt van hoogstwaarschijnlijk Dirx. Het origineel hangt in de National Gallery of Scotland in Edinburgh.

Heldendaad

Centraal in haar boek staat een heldendaad van Trijn Jacobs. Die besluit op een dag dik 370 jaar geleden Edam te verlaten en naar Gouda te wandelen, 87 kilometer

De verborgen heldendaad van Trijn Jacobs

BLANKA PESJA

ZIE MIJ STAAN

Roman

verderop. Daar zit haar vriendin Geertje Dirx al vijf jaar gevangen in een tuchthuis. De man die het haar heeft aangedaan, is haar voormalige geliefde: Rembrandt van Rijn.

Het laten opsluiten van Dirx is het sombere slotstuk van een liefdesverhaal dat zeven jaar eerder nog zo romantisch begint. De schilder is net zijn echtgenote Saskia verloren aan tuberculose. Nog in hetzelfde jaar komt Dirx bij hem wonen. Ze neemt de zorg op zich van zijn zoontje Titus. Maar ze is veel meer dan een kindermeisje; de portretschilder en de volkswrouw zijn minnaars.

„Ze waren onder de bezem getrouwd, dus woonden samen zonder huwelijksakte. Maar Rembrandt had haar wel een trouwge-lofte gedaan en haar een bijbehorende diamanten ring gegeven. Zij is er altijd vanuit gegaan dat ze in het huwelijk zouden treden. Zij

dacht dat ze zijn vrouw zou worden, maar dat is dus nooit gebeurd.”

Zeven jaar delen ze lief en leed. Maar als Hendrickje Stoffels verschijnt - tientallen jaren jonger dan zij - wordt Geertje zonder pardon aan de kant geschoven. Dirx pikt het niet dat ze van de ene op de andere dag uit zijn huis in Amsterdam moet vertrekken. Het minste dat de gevierde kunstenaar kan doen, is haar financieel tegemoetkomen. De zogeheten huwelijkskrakeelkamer bepaalt de alimentatie op tweehonderd gulden per jaar.

„Zonder dat geld was ze tot de bedelstaf veroordeeld. Je kunt je wel voorstellen hoe in die tijd werd gedacht over een vrouw die ongehuwd had samengewoond met een kunstenaar. Ze was alle respect verloren, dus kon nergens meer werken. Als tegenwoordig een vrouw door haar man wordt verla-

ten, gaat ze met haar vriendinnen Gooische Vrouwen kijken met een glas Martini in haar hand. Toen was het heel anders.”

Rembrandt - financieel-economisch niet bepaald het scherpste mes uit de lade - weigert te voldoen aan de verplichtingen tegenover zijn ex. Het lukt hem om Geertje wilsonbekwaam te laten verklaren. Het gevolg? Ze wordt voor een periode van twaalf jaar veroordeeld tot opname in een tuchthuis voor vrouwen. Probleem opgelost.

Naargeestig

Als Pesja de schilderijen van Rembrandt bewondert, kan ze zijn haatdragende gedrag tegenover Dirx nauwelijks verklaren. „Het is niet te rijmen met het schitterende werk dat hij heeft gemaakt. De menselijkheid die hij in zijn schilderijen stopt, is niet te verenigen met zijn naargeestige kant.”

In Edam kan Trijn Jacobs zoveel onrechtvaardigheid niet langer aanzien. Ze gaat op pad om haar vriendin te bevrijden. Ze gaat eerst bij Rembrandt langs, om hem van haar initiatief op de hoogte te brengen. De schilder reageert furieus en bedreigt haar. Als ze haar voornemen doorzet, zal het haar berouwen. „Maar Trijn heeft zich niet laten afschrikken. Met gevaar voor eigen leven heeft ze doorgezet, zo gemotiveerd was ze.” Jacobs weet de vierkoppige 'jury' in Gouda te overtuigen van haar gelijk. Dirx wordt vrijgelaten, samen gaan ze terug naar Edam. Lang heeft Geertje niet kunnen genieten van haar herwonnen vrijheid, ze komt kort daarna te overlijden.

Trijn Jacobs is ondanks haar moed niet veel meer dan een voetnootje in de geschiedenis. Ten onrechte, vindt Pesja. „Mijn taak is een onzichtbare vrouw zichtbaar te

maken. Nee, dit boek is niet geschreven tegen Rembrandt. Het is geschreven voor de vrouwen, voor alle Trijn Jacobsen.”

Om de uitgave meer diepte te geven, heeft de auteur haar persoonlijke achtergrond verwerkt in de roman. In 1969 - op zesjarige leeftijd - verlaat ze haar geboorteland Tsjechoslowakije. Haar moeder is een jaar eerder vertrokken. Zij heeft een Nederlander ontmoet, met wie ze is gaan samenwonen. Pesja is goeddeels opgevoed door haar oma.

Zonder in detail te treden, zijn de gebeurtenissen in haar jeugd bepalend geweest in haar leven. Als ze achter haar laptop zit te typen, kan ze haar verleden niet negeren. „Ik weet hoe het is om je ontwricht te voelen. Het gegeven van mijn eigen verdriet en zelfredzaamheid schrijft altijd mee.”

Pesja hoopt met haar boek Trijn Jacobs de waardering te geven die

ze verdient. Het zou Edam in haar ogen sieren als de heldin wordt beloond met een eigen straat, poort of borstbeeld. De auteur zegt te veel een 'introverte boekenwurm' te zijn om het initiatief te nemen, maar wil met haar opgedane kennis graag bijdragen als een dergelijk eerbetoon ter tafel komt.

Parkiet

Ondanks haar jarenlange research heeft Pesja niet de illusie alles over Trijn Jacobs te weten. Ze hoopt stiekem dat haar publicatie leidt tot meer informatie, misschien zelfs van familieleden die dezelfde stamboom hebben als Jacobs. Ze wil onder andere een completer beeld schetsen van de gemeenschap waarin de heldin leefde. Werd ze in Edam omringd door meer sterke vrouwen die streden tegen onrechtvaardigheid? „Ik kan me niet voorstellen dat Trijn de enige rare parkiet was tussen de papegaaien.”

Blanka Pesja bij een foto van een schilderij van Rembrandt.

FOTO MARCO BAKKER

„Als tegenwoordig een vrouw door haar man wordt verlaten, gaat ze met haar vriendinnen Gooische Vrouwen kijken met een glas Martini

„Het boek is niet geschreven tegen Rembrandt. Het is geschreven voor de vrouwen, voor alle Trijn Jacobsen